

לעסק במשא ומתן באמונה

בבא בתרא דף פח

תנו רבנן: הלוקח גרס מן השוק, ובירר והניח – אפילו כל היום כולו, לא קנה ולא נתחייב במעשר.

גמר בלבו לקנותו – קנה ונתחייב במעשר...

אטו משום דגמר בלבו לקנות, קנה ונתחייב במעשר?!

אמר רב הושעיא: הקא בירא שמים עסקינו,

פגון רב ספרא, דקייס בנפשיה "ודבר אמת בלבבו".

רמב"ם הלכות מעשרות ה

הרי שלא נתן דמים והיה בורר ומניח בורר ומניח אפילו כל היום כלו ואף על פי שגמר בלבו לקח לא נתחייב למעשר. ואם היה ירא שמים משגמר בלבו מעשר ואחר כך נחזיר למוכר אם רצה להחזיר:

בבא מציעא מ"ט א

רב כהנא יהבו זוזי אפיתנא, לסוף איסקר כיתנא. אתא לקמיה דרב. אמר ליה: במאי דנקיטת זוזי – תב להו, ואידך – דברים ניהו, ודברים אין בהן משום מחוסרי אמנה.

דאיתמר: דברים, רב אמר: אין בהן משום מחוסרי אמנה,

ורבי יוחנן אמר: יש בהם משום מחוסרי אמנה.

חושן משפט ר"ד: ז'

(ז). הנושא ונותן בדברים בלבד ה"ז **ראוי לו לעמוד בדבורו** אע"פ שלא לקח מהדמים כלום ולא רשם ולא הניח משכון וכל החוזר בו בין לוקח בין מוכר אע"פ שאינו חייב לקבל מי שפרע הרי זה **ממחוסרי אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו**:

רבינו גרשום על בבא בתרא פ"ח א

אטו משום דגמר בלבו לקנות. יקנה מעשר והלא לא הוציא בשפתיו לומר זה אני רוצה ולא הגביהו א"כ במה קנאו:

דמקיים בנפשו ודובר אמת בלבבו. כדבר ספרא שהיה לו חמור למכור ובשעה שהיה קורא ק"ש בא אחד ואמר לו תנהו לי בכך וכך דמים ונתרצה בלבו ולא היה יכול להשיבו והוסיף לו עוד הלוקח דמים וכשגמר קריאת שמע אמר ליה בדמים ראשונים אמרתי בלבי לתנו לך לא אטול ממך התוספת ונתנו לו בדמים הראשונים:

תהילים ט"ו: ב' - הולך תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו:

ראב"ע - ופועל צדק - עם חבירו

המלבי"ם

דובר אמת בלבבו שלא תהיה אמונתו מן השפה ולחוץ,

כי גדר האמונה הסכמת הלב עם מה שהוא מוציא בשפתו:

הרד"ק

דובר אמת בלבבו: וזהו הלשון והלב. אמר: שהוא **דבר אמת**, לעולם לא ימצא שקר בדבריו... ואין צריך לומר כי מה שמדבר בפיו מקים, אלא **אפילו מה שחושב מקים** וישים אמת מחשבתו.

מדרש תהילים ט"ו:ג'

הולך תמים ופועל צדק. הולך תמים זה הקב"ה שנאמר (דברים לב ד) הצור תמים פעלו. ופועל צדק זה הקב"ה שנאמר (תהלים יא ז) כי צדיק ה' צדקות אהב. ודובר אמת זה הקב"ה שנאמר (ירמיה י ו) וה' אלקים אמת.

מדרש תהילים ט"ו:ד'

דבר אחר הולך תמים. זה אברהם שנאמר (בראשית יז א) התהלך לפני והיה תמים. ופועל צדק. זה יצחק שהיתה פעולתו בצדק ומסר נפשו למיתה. ודובר אמת. זה יעקב שנאמר (מיכה ז כ) תתן אמת ליעקב.

מכות כ"ד

"הולך תמים" – זה אברהם, דכתיב "התהלך לפני והיה תמים". "פועל צדק" – כגון אבא חלקיהו. "ודובר אמת בלבבו" – כגון רב ספרא.

"הולך תמים" – זה אברהם, דכתיב "התהלך לפני והיה תמים".

"פועל צדק" – כגון אבא חלקיהו. (שעבד כפועל ולא ביטל ממלאכתו אפילו כדי לומר "שלום", שהוא פועל צדק.)

"ודובר אמת בלבבו" – כגון רב ספרא.

ראשית חכמה, שער הקדושה י"ב:צ"ו

וזהו שאמר דוד המלך ע"ה... התבונן במה שאמר ודובר אמת בלבבו, ולא אמר דובר אמת בפיהו, אלא ר"ל שיהיה האמת תקוע וקבוע בבני אדם ובלבבו. לכך החסידים הראשונים כשהיו להם מקח וממכר היו נותנים אותו לקונה כפי הסכמתם בלבם... ואדם חשוב ההולך בדרך זה לדבר אמת בלבבו, אם קבל עליו במחשבה לעשות דבר אחד, יכתוב אותה המחשבה שלא ישכחנה ושלא יחל דבר ממחשבתו, ואם אינו יכול לעמוד בו ילך אצל חכם ויתיר לו מחשבותיו שגמר בלבבו, ואף על פי שלא הוציאם מפיו.

ראשית חכמה, שער היראה ד':י"ד

חזר הקב"ה לרצות את משה, אמר ליה לא אני הוא שאתם בני ואני אביכם, אתם אחי ואני אחיכם, אתם רעי ואני רעכם, אתם דודי ואני דודכם, כלום חסרתי לכם, איני מבקש מכם אלא כשם שבלשתי בעצמי ומצאתי י"א מדות, כך איני מבקש מכם אלא י"א מדות, ואלו הן (תהלים טו, ב) הולך תמים ופועל צדק וגו'.

חובות הלבבות, הקדמת המחבר (רבנו בחיי אבן פקודה, ספרד המאה ה11)

וְצָרִיךְ שֶׁתֵּדַע כִּי הַכּוֹנֵן וְהַתּוֹעֵלֶת בְּמַצּוֹת הַלְּבָבוֹת הֵם שֶׁיִּהְיוּ גְלוּיָנוּ וְצִפּוּנֵינוּ שְׁנֵי וְשִׁקּוּלִים בְּעִבּוּדֵת הַשֵּׁם עַד שֶׁתִּהְיֶה עֲדוּת הַלֵּב וְהַלְשׁוֹן וְהָאֲבָרִים שְׁנֵה וְיִצְדִּיק כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶת חֲבֵרוֹ וְיַעֲיֵד לוֹ וְלֹא יִחְלַק עֲלָיו וְלֹא יִסְתֵּר דְּבָרָיו וְהוּא אֲשֶׁר יִקְרָאָהוּ הַכֶּתִּיב תָּמִים בְּאֲמָרוֹ (דברים יח) תָּמִים תִּהְיֶה עִם

ה' אֱלֹהֶיךָ וְאָמַר (בראשית ו) תָּמִים הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו וְאָמַר (תהלים טו) הוֹלֵךְ תָּמִים וּפָעַל צֶדֶק וְדָבָר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ וְאָמַר (שם קא) אֲשַׁכִּילָהּ בְּדֶרֶךְ תָּמִים מִתִּי תִבֹּא אֵלַי אֶתְהַלֵּךְ בְּתֶם לִבִּי בְּקֶרֶב בֵּיתִי.

יסוד מורא וסוד תורה ז': ב' (רבי אברהם אבן עזרא, מאה 12)

והנה כל המצות על שלש דרכים הא' באמונת הלב והשני בפה והשלישי במעשה. וכאשר האחד נמצא בכל חשבון ככה עקר כל מצוה שהיא תלויה בפה או במעשה צריכה לאמונת הלב ואם לאו הכל שוא ותהו. ורז"ל אמרו (סנהדרין קו:): רחמנא לבא בעי והוא בוחן לב וחוקר כליות וכתוב (דברים ל': י"ד) בפיו ובלבבך לעשותו וזה הכתוב כולל השלש דרכים בפיו ידוע ובלבבך אמונת הלב לעשותו שתעשה המצות שהם במעשה. וככה כתוב (דברים י': י"ב) מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך. ודוד המלך אמר (תהילים כ"ד: ד') נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו. וכן (תהילים ט"ו: ב'-ג') הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו לא רגל.

מסילת ישרים יא (רבי משה חיים לוצאטו, איטליה מאה 18)

וְאָמַר (זכריה ח): וְנִקְרָאָה רְיוּשָׁלַם עִיר הָאֱמֶת, לְהַגְדִּיל חֲשִׁיבוּתָהּ. וְכָבֵד אֶמְרוּ זְכָרוֹנָם לְבָרָכָה (מכות כד): וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ, כְּגוֹן רַב סִפְרָא וְכוּ', לְהוֹדִיעַ עַד הֵיכָן חוֹבֶת הָאֱמֶת מֵגַעַת... וְאַחַד מִן הַעֲמוּדִים שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עָלָיו הוּא הָאֱמֶת, אִם כֵּן מִי שֶׁדוֹבֵר שֶׁקֶר כְּאֵלוֹ נוֹטֵל יְסוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהַהֲפֹךְ מִזֶּה, מִי שֶׁזָּהִיר בָּאֱמֶת כְּאֵילוֹ מְקַיֵּם יְסוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם.